

L'oferta i la demanda de l'extrema dreta a Europa¹

Nicolas Lebourg

El resultat de les eleccions europees de 2014 s'ha traduït en una allau d'articles que anuncien una marea d'"extrema dreta" i d'"eurofòbia". Segons diversos analistes, és com si Europa hagués tornat al clima dels anys trenta. El triomf de l'extrema dreta ha estat sovint real, però cal vigilar amb les interpretacions. Principalment, perquè els partits utilitzen uns conceptes que s'haurien de matisar, i fins i tot substituir pel d'"eurofòbia". Però també, perquè la tendència continental no pot menystenir que els resultats de les eleccions remetent directament a contextos i cultures d'escala nacional. Finalment, podrem analitzar millor el cas de l'impacte de l'oferta política d'extrema dreta en una regió transfronterera com és Catalunya. El resultat és que la qüestió no es pot reduir a formes tradicionals de feixisme/antifeixisme.

L'extrema dreta no és eurofòbica

El concepte d'eurofòbia no serveix per a descriure l'extrema dreta. Ben al contrari, aquesta família política acostuma a ser un puntal dels projectes europeistes, la qual cosa no és sorprenent: el cor ideològic de l'extrema dreta és el tema de l'organicisme (el fet que un organisme social pugui arribar a funcionar com un ésser viu). Es tracta de regenerar una comunitat orgànica, però que aquesta sigui ètnica, nacional o racial, és un fet que depèn de cada corrent. Si bé els moviments d'extrema dreta sempre rebutgen l'ordre geopolític establert, els seus projectes concrets varien.

1. NE: Traducció de Miquel Ferrés.

A l'època d'entreguerres mundials ja es van donar debats intensos sobre Europa i Euràfrica, on l'extrema dreta va tenir un paper actiu. Durant la república de Weimar, els nacionals-bolxevics van concebre la geopolítica des de la perspectiva d'un eix antioccidental, Berlín-Moscou. Paral·lelament a aquesta perspectiva euroafricana, el primer projecte d'una Europa de les regions va ser presentat per Otto Strasser, un dels principals caps del partit nazi fins que se'n va escindir, al 1930. Calia que la guerra fos mundial, alhora que el Tercer Reich havia d'endegar un projecte europeu contra els aliats. Per exemple, el 1942 van treure la revista *La Jova Europa* en una dotzena de llengües, on el francès Marcel Déat afirma que la presència francesa a Àfrica és la d'Europa; l'alemany Matthias Schmitt assegura que Alemanya unifica Europa, i que Itàlia ho fa a l'Àfrica, per acabar constituint una comunitat "des de Hammerfest fins al Cap"; l'italià Julius Evola escriu que "l'espai del Reich" serà superior al dels petits nacionalismes reduïts, etc.² *Devenir*, el diari francòfon de la Waffen-SS, s'adequa al nazisme quan anuncia la mort de les nacions europees amb l'arribada de "l'home nòrdic que reneix avui", gràcies als "homes aris de Normandia, de Bretanya, de Borgonya [que] s'uneixen als seus germans de raça". I l'escriptor Lucien Rebatet valora en la mateixa línia els alemanys nazis, els romanesos de la Guàrdia de Ferro, els antisemites dels Estats Units, els nacionalistes argentins, i tots aquells que tenen "l'esperit europeu, l'esperit ari, l'esperit revolucionari".³ En el cas de Mussolini, la perspectiva europeista també es reforça amb la guerra, ja que el Congrés de Verona del 1943 concep utòpicament una federació europea dels estats nacionalistes que pugui iniciar la lluita contra la "plutocràcia mundial" i organitzar un replantejament d'Àfrica, basant-se en els nacionalistes musulmans.

En general, a l'època d'entreguerres, algun sector dels partits feixistes va mantenir la perspectiva europea. Però la globalització del conflicte va fer aparèixer un neofeixisme, en què l'imperialisme nacionalista es va mutar en nacionalisme europeu. Aquesta concepció és la que domina en l'extrema dreta radical de postguerra. La trobem així en el cas de Sir Oswald Mosley, l'exministre laborista i líder de la British Union of Fascists, que va fundar l'Union Movement el 1948, i que afirma que Europa és una nació unitària que hauria de contenir el terç nord d'Àfrica.⁴ També la trobem a l'organització transnacional Jeune Europe (fundada el 1961) del belga Jean Thiriart, partidari d'un Estat europeu jacobí que englobaria Rússia. Influenciat per l'espanyol José Cuadrado Costa,⁵ durant els anys vuitanta del segle xx va arribar a la conclusió que el destí de la Unió Soviètica era el de constituir aquest Estat, tot reprenent la concepció del moviment euroasiàtic rus dels anys vint, amb la finalitat de construir un Imperi euroasiàtic que tindria com a capital Istanbul. Sobre aquesta base i amb una forta influència d'Evola, Alexandre Dugin, l'actual puntal ideològic de la geopolítica de Moscou, ha construït el seu projecte neoeuroasiàtic.

2. *La Jeune Europe*, núm. 1-2, 1942, pp. 42-44; *idem*, núm. 3-4, 1942, pp. 9-11; *idem*, núm. 7, 1942, p. 21; *idem*, núm. 8, 1942, p. 24.

3. *Devenir*, núm. 1, febrer 1944; *id.*, núm. 2, març 1944; *id.*, núm. 3, abril-maig 1944; *id.*, núm. 4, juny 1944.

4. MOSLEY, Oswald, *La Nation Europe*, Nouvelles Editions Latines, París, 1962.

5. CUADRADO COSTA, José, "Insuffisance et dépassement du concept marxiste-léniniste de nationalité", *Conscience Européenne*, núm. 9, octubre 1984, 36 p.

En resum, definir l'extrema dreta com a eurofòbica és obviar la seva història. És confondre el corrent reaccionari d'extrema dreta que es va constituir a finals del segle XIX, i que avui en dia pretén que els estats nacionals mantinguin lligams contractuals, amb la seva vessant més radical, la que sorgeix de la Primera Guerra Mundial i com a reacció a la Revolució de 1917, que continua sent partidària d'una aniquilació del liberalisme polític tant en les formes democràtiques com en les geopolítiques.

Pluralitat de l'extrema dreta

La voluntat de crear un grup unitari al Parlament europeu no mostra les divergències que hi ha entre els moviments. Els partits també en són responsables, ja que fins al 2013, Marine Le Pen no va separar el Front National de l'Aliança Europea de Moviments Nacionals (AEMN). L'AEMN era un autèntic galliner on es podia trobar, a banda del Front National de Le Pen, el Movimiento Social Republicano (Espanya), el Jobbik (Hongria), el Movimento Sociale Italiano-Fiamma Tricolore (Itàlia), el British National Party (Gran Bretanya), el Front National (Bèlgica), el National Demokraterna (Suècia), la Svoboda (Ucraïna), el Partido Nacional Renovador (Portugal), el Balgarska Nacionalna-Patriotica Partija (Bulgària) i el Vlaams Belang (partit nacionalista flamenc de Bèlgica). Així doncs, l'AEMN no tenia cap coherència ideològica o programàtica, ja que agrupava moviments amb concepcions totalment divergents tant pel que fa a la qüestió nacional com als projectes europeus. Els seus membres només tenien en comú parts de la seva visió del món. És per això que es van presentar separats, ideològicament autònoms, a les llistes electorals de les extremes dretes europees. Hi ha tres resultats nacionals que són casos exemplars i que analitzem a continuació.

Als Països Baixos, Geert Wilders i el seu Partit de la Llibertat (pvv) són un dels representants de la dinàmica neopopulista. Islamofòbic per davant de tot, denunciant les elits i fent apologia de les virtuts del poble, el pvv es presenta com l'abanderat de les llibertats de les minories (gais, jueus, dones) contra les masses arabomusulmanes. Per recuperar-se dels seus resultats electorals, Geert Wilders es va centrar a endurir el discurs contra la immigració i contra la Unió Europea. Aquesta aproximació ideològica amb el FN es va concretar en una aliança explícita, mentre que fins aleshores Geert Wilders denunciava el FN per ser un partit extremista i antisemita, i per mostrar que ell mateix no ho era. Aquesta campanya no li va donar els fruits que s'esperava, ja que el pvv, que pronosticava una victòria, va obtenir un decebedor 13,3% dels vots.

A l'altra banda del ventall de l'extrema dreta, tothom estava pendent dels resultats del moviment grec Alba Dorada, que s'inscriu explícitament en l'extrema dreta radical. Del feixisme, en recupera la forma del partit milícia,

que es mou entre violència urbana i activitat electoral. En reprèn la idea d'edificar un contra-Estat, i es posiciona com una força d'ordre popular que té a la vegada una autèntica activitat social així com la missió d'exercir legítimament la violència física. Del nazisme reprèn els lligams entre l'antiguitat grega i la tradició ària. Del neonazisme, la superació de les divisions internes dins de la raça blanca, substituint-les per una concepció racial unitària, esotèrica i pagana. Davant d'una baixada de salari d'un terç de mitjana, i amb la quarta part dels grecs sota el llindar de la pobresa, el racisme es postula com un instrument de redistribució social. Alba Dorada segueix progressant, i ha arribat al 9,32% dels vots.

La victòria més important s'ha donat a França, amb un tercer model: el del Front National de Marine Le Pen. El seu partit va ser el primer amb el 24,3% dels vots. Els seus electors pertanyen a diverses classes, a diferència dels casos anteriors. La línia mantinguda per Jean-Marie Le Pen, de 1972 a 2011, s'inscrivía en la tendència nacional-populista present a França des de la dècada de 1880, segons la qual cal que un salvador emergeixi del poble i que posi fi a la destrucció de la nació, que les elits endògenes i les masses exògenes han dut a terme. Abans de tot, Marine Le Pen va integrar la mutació neopopulista dins aquest programa. Des de 2012, el partit ha evolucionat fins a la línia que ha presentat a les eleccions europees i que podem qualificar de sobiranisme integral.

Fins aquí, el FN sempre havia estat un partit de la demanda: el panorama sociològic era allò que feia votar el FN i no les seves capacitats pròpies. Avui, el FN es presenta capaç de proposar una protecció completa, i el seu discurs és el d'un sobiranisme polític, econòmic i cultural, que promet als electors de qualsevol classe social ser protegits de la globalització econòmica, demogràfica i cultural, sense deixar de gaudir tant dels beneficis del capitalisme d'empresa (com ara el "proteccionisme intel·ligent") com de la protecció de l'Estat-providència (idea de la "preferència nacional").

Si observem aquests tres casos, és evident que no podem parlar d'uniformitat ideològica. Els vots continuen representant els problemes i les cultures nacionals. L'element en comú no és una eurofòbia irreal, sinó una crítica a les institucions de la Unió Europea. El seu dèficit de legitimitat es veu com un llast organitzat que té l'objectiu d'instaurar un liberalisme tant econòmic com cultural. Aquestes institucions semblen les responsables de les falles de la societat postindustrial (atimització social, atur massiu), que per a l'extrema dreta són les tares de la societat multicultural.

L'exemple català

Catalunya permet comparar les reaccions a les ofertes polítiques gràcies al seu caràcter binacional. Tanmateix, cal precisar que la catalanitat del territori esdevingut francès amb el tractat dels Pirineus, el Rosselló, és superficial

i clarament deutora d'una recreació duta a terme durant les darreres dècades. Cal afegir que l'important moviment nacionalista al sud dels Pirineus no ha estat guiat per l'extrema dreta. Aquest no s'alimenta d'un ressentiment causat per la globalització, sinó de la voluntat d'inserir-s'hi d'una forma òptima. Al marge que des dels anys seixanta nombrosos grupuscles de tendència *völkisch* s'hagin creat a Catalunya, un partit d'orientació nacionalista-revolucionària com el Movimiento Social Republicano —MSR— (0,05% dels vots a les eleccions europees) considera el separatisme com una reivindicació burgesa i predica la federació de les Espanyes dins el marc d'una federació europea que també englobaria Rússia.

Després del fugaç impuls de Fuerza Nueva,⁶ l'extrema dreta espanyola pateix una fragmentació compulsiva i una incapacitat de renovació, i es troba abocada (inútilment) a imitar les experiències europees, principalment franceses i italianes. Tanmateix, els resultats de les eleccions a Espanya no tenen res a veure amb els de França: les cinc propostes d'extrema dreta s'han repartit el 0,38% dels vots. A Barcelona, els resultats són irrisoris: 0,05% per a Falange Española Auténtica de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista, 0,03% per al MSR i per a la islamofòbica Democràcia Nacional, etc. Així doncs, encara que la diversitat de candidatures podria fer-nos veure quina de les línies té més tirada, totes les formes d'extrema dreta estan en crisi. A Perpinyà, l'oferta d'extrema dreta també comptava amb diverses propostes, i si ens fixem en l'anàlisi proporcional dels resultats, veiem que les petites formacions tenen un percentatge equivalent al cas de Barcelona, però la candidatura del FN guanya sorprenentment les eleccions amb un 35,89% dels vots.

Aquestes dades mostren que "la crisi" no és la causa d'un "augment de l'extrema dreta a Europa". D'una banda, no es pot dubtar de la violència de la crisi a Espanya, ni a Catalunya, on la quantitat d'aturats sense indemnització s'ha triplicat des del 2010, però, de l'altra, el Rosselló és, precisament, un dels territoris francesos més fràgils, on el 32% de la població perpinyanesa viu sota el llindar de la pobresa. Per tant, l'explicació econòmica dels resultats electorals és insuficient. El resultat de l'extrema dreta depèn de l'encreuament entre una oferta política coherent i una demanda social autoritària, que neix a partir d'un sentiment de desconstrucció d'una comunitat de destí.

Conclusió

Com a conseqüència de l'accelerat afebliment de l'Estat-providència provocat per l'euroliberalisme, hi ha una nova part de la població europea políticament disponible. Tanmateix, no es tracta ni d'una regressió als anys trenta, ni d'una reacció a un procés econòmic que es pateix des del 2008. Ja fa quaranta anys que en ambdós costats de l'Atlàntic es produeix un fenomen que, en el context francès, s'anomena "dretització". Es tracta d'un desmante-

6. Després d'haver obtingut el 2,1% dels vots a les eleccions europees de 1979, Fuerza Nueva s'enfonsa en un 0,5% a partir de 1982.

llament de l'Estat del benestar i de l'humanisme igualitari, que va de la mà d'una tendència a enfortir l'etnicitat pel que fa a les qüestions i representacions socials, la qual cosa implica un creixement de l'Estat penal. Aquest procés es manifesta en una demanda social autoritària, que expressa una reacció a la transformació i atomització dels modes de vida i de representació en un univers econòmic globalitzat i saturat per les finances, en què Occident ja no és el centre. Això explica per què els indicadors socioeconòmics són insuficients. Un país com França té certes dificultats, però, d'altra banda, la seva cultura s'ha construït durant cinc segles sobre valors unitaris. La crisi és, doncs, política i cultural, i el sobiranisme integral és una resposta a les seves esclertes. La "dretització" és un procés que continua desenvolupant-se, i que alhora ofereix a l'extrema dreta la possibilitat d'adaptar la seva oferta a cada societat nacional.